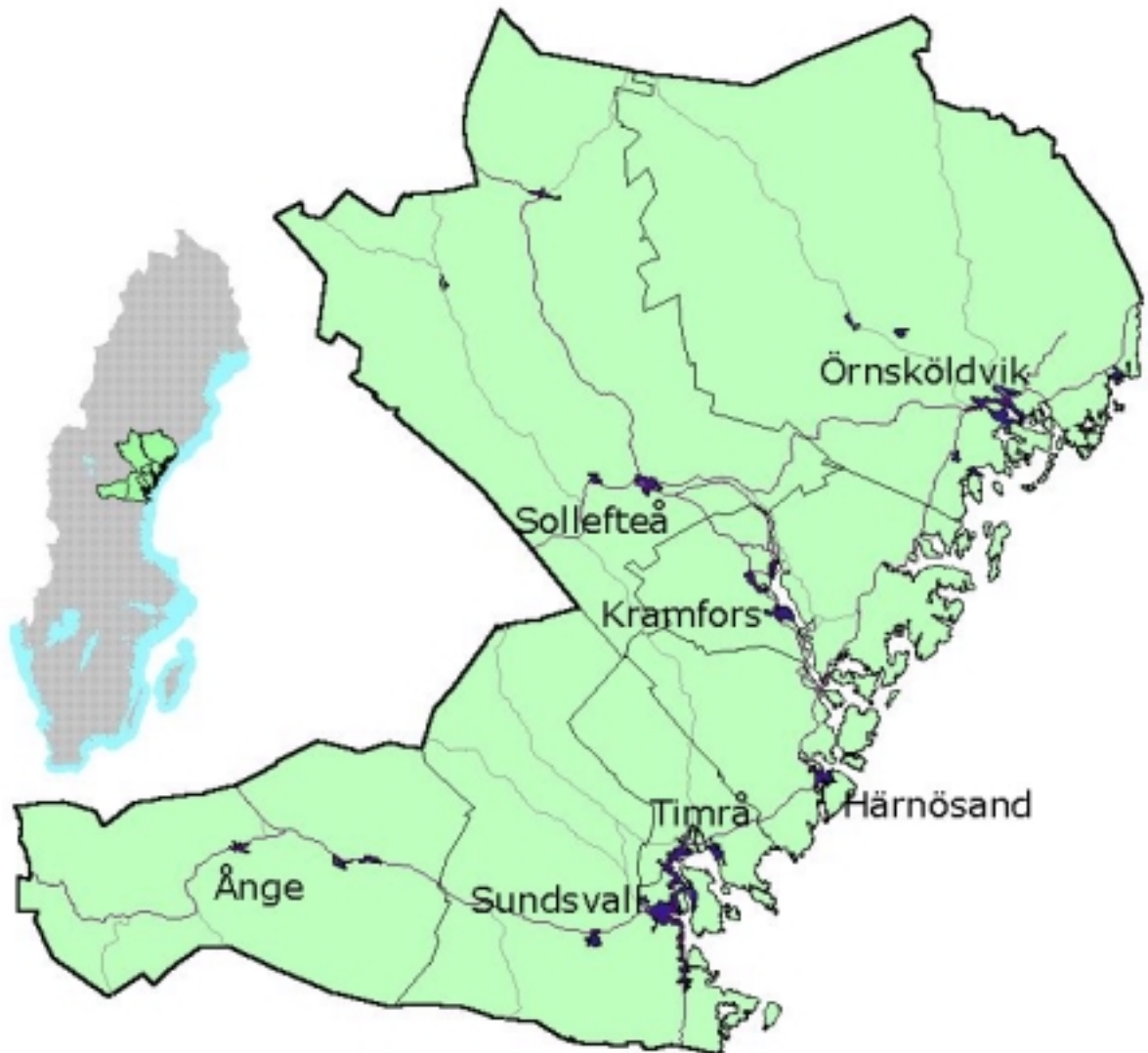

ENTREPRENÖRSANDAN I VÄSTERNORRLANDS LÄN

Om attityder och värderingar
En undersökning under 2003

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	2
Beskrivning av undersökningen i Västernorrlands län	3
Sammanfattning i punktform	4
Korta fakta från undersökningen	5
Bakgrund	6
Beskrivning av nyföretagarprojektet	8
Om nyföretagandet och företagande i länet	9
Resultat av undersökningen 2003	10
Slutsatser och reflektioner	15

FÖRORD

En av förutsättningarna till att nyföretagandet ökar anses vara att den entreprenöriella kulturen förbättras. En entreprenörskultur kännetecknas bl a av de personliga egenskaper som människor har. Dessa kan beskrivas som att de tar initiativ och gillar att ta ansvar, att de är öppna och mottagliga för nya idéer, att de är nyfikna och vågar bryta mönster, att de är uthålliga och har gott självförtroende och att de är måna om goda relationer till sin omvärld. På längre sikt handlar det om att påverka attityder till företagande och företagare redan i skolan för att på så sätt stimulera till att fler företag startas och växer. Det handlar om att förmå fler personer än idag att se företagande som ett självklart alternativ till anställning.

Redan 1996 togs ett nyföretagarprogram fram i Västernorrland, i partnerskap mellan regionala och lokala aktörer. Syftet med programmet var just att förändra attityder till företagande i en positiv riktning och att stimulera nyföretagandet genom att i samverkan kraftsamla lokalt och regionalt. Att arbeta med att stimulera nyföretagande och småföretagande är ett arbete som kräver uthållighet och långsiktighet av beslutsfattare på lokal, regional och nationell nivå. Projekten i Västernorrlands län har betraktats ur detta perspektiv. Ambitionen och det övergripande målet var att få igång en process och ett samarbete såväl lokalt som regionalt för att stimulera entreprenörskap. Arbetet har fortlöpande utvärderats för att få en uppfattning om entreprenörsandan utvecklats i en positiv riktning. Den första undersökningen gjordes redan 1997, dvs i samband med att arbetet i länet påbörjades. Den andra undersökningen gjordes 1999 och den tredje gjordes 2001. Denna undersökning är den fjärde i Västernorrland och resultatet jämförs med de tidigare genomförda undersökningarna.

Under våren 2001 påbörjades diskussioner i Västernorrlands och Västerbottens län om att samarbeta och samverka i det arbete som handlar om att utveckla entreprenörskap och nyföretagande. I Västernorrland är det Länsstyrelsen som har ett uppdrag att samordna och vara ett stöd till länets kommuner samt att utveckla denna verksamhet. Motsvarande roll har ALMI Företagspartner AB i Västerbotten. Samarbetet har bestått i gemensamma träffar två gånger per år, för de aktörer som arbetar lokalt och regionalt med att utveckla entreprenörskap och nyföretagande, i syfte att utbyta erfarenheter och peka ut viktiga insatsområden att arbeta med framöver. De insatsområden som fokuserades är desamma som har identifierats i denna undersökning och det finns en samstämmighet i de båda länen om detta.

Härnösand 2003 11 18

Ingrid Viklands
Länsstyrelsen
Västernorrlands län

Beskrivning av undersökning i Västernorrlands län och Västerbottens län

Juni/juli 2003

SKOP, Skandinavisk opinion ab, har i Västernorrlands och Västerbottens län intervjuat cirka 1000 personer i åldern 18 till 55 år.

Population

Personer bosatta i Västernorrlands län i åldern 18-55 år

Urval

Ett stratifierat slumpmässigt urval drogs ur befolkningsregistret. Urvalet utformades med ett syfte att uppnå cirka 200 genomförda intervjuer i vardera Ånge, Timrå, Härnösand, Kramfors och Sollefteå, cirka 200 intervjuer i Örnsköldsvik samt cirka 300 intervjuer i Sundsvall.

Datainsamlingsmetod

Undersökningen genomfördes som en telefonundersökning. Alla intervjuer gjordes från SKOP:s intervjucentraler i Stockholm.

Frågor av kunskapskaraktär har endast ställts i telefonintervjuerna.

Datainsamlingsperiod

Intervjuerna gjordes under perioden 23 maj till 18 juni 2003.

Svarsfrekvens och bortfall

Det i tele-SKOP använda urvalsförfarandet innebär att en namngiven person har valts och de kan inte ersättas av någon annan person. Bruttourvalet bestod av 1948 personer. Till 544 var det omöjligt att finna korrekta telefonnummer. Ytterligare 35 personer fick uteslutas ur undersökningen därför att de vistades utomlands under en längre tid, hade flyttat från Västernorrlands län, var alltför sjuka för att delta i undersökningen, inte hörde tillräckligt bra, hade avlidit eller inte kunde svenska. Det gav ett nettourval om 1369 personer.

Totalt har intervjuer genomförts med 1011 personer, vilket motsvarar 74 procent av nettourvalet. Bortfallet uppgår till 26 procent och består dels av 147 personer med vilka det var omöjligt att få kontakt med under datainsamlingsperioden, dels av 211 personer som inte ville medverka i undersökningen.

Viktning

Resultaten har viktats (poststratifierats) med avseende på kommun, kön och ålder så att varje delgrupp har den inverkan på totalresultatet som motsvarar dess andel av befolkningen mellan 18 och 55 år i Västernorrlands län.

Sammanfattning i punktform

- Undersökningen är den fjärde utvärderingen av projekt i Västernorrland som syftar till att stimulera nyföretagande, entreprenörskap och förbättrade attityder till företagande. Undersökningen har gjorts under juni månad 2003.
- De tidigare undersökningarna är gjorda 1997, 1999 samt 2001. De två första hade rubriken "I huvudet på en klyktattare" och den tredje "Entreprenörsandan i Västernorrlands län".
- Målgruppen för attitydundersökningen är den arbetsföra befolkningen 18 – 55 år i länet. Totalt har 1011 invånare besvarat enkäten.
- Det entreprenöriella klimatet i länet och de kulturella förutsättningarna för entreprenörskap har förbättrats sedan 1997.
- Svarepersonerna tycker att det är viktigt att utveckla de entreprenöriella egenskaperna tidigt och att det bör ingå i skolans uppgift. Samma åsikter har kommit fram i de tidigare undersökningarna.
- Företagarpotentialen, de som kan tänka sig att starta företag inom en treårsperiod, har ökat sedan 1997.
- 54% av företagarna har svarat att de gärna vill växa. Företagarna i de tidigare undersökningarna har också uppvisat tillväxtvilja.
- 50% skulle, om de fritt fick välja, försörja sig som företagare på hel- eller deltid i stället för som arbetstagare. 31% ser också gärna att deras barn väljer den försörjningsformen.
- Svarepersonerna uttrycker ett önskemål om att kommunerna ska samordna sina resurser till ett gemensamt ställe för att underlätta för företagarna. Det är ett önskemål som vi också fann i de förra undersökningarna.
- Kapitalförsörjning upplevs som ett problem. Svaren tyder på att det är svårt att få banken att ställa upp med vanliga lån, dvs ordinär basfinansiering. Detta är en synpunkt som kom fram redan i den förra undersökningen, 2001.

Korta fakta från undersökningen

Om nyföretagarprojektet

I Västernorrlands län har ett nyföretagarprogram tagits fram i partnerskap med regionala och lokala aktörer. Syftet med programmet har varit att förändra attityderna till företagande i en positiv riktning och att stimulera nyföretagandet genom att i samverkan kraftsamla lokalt och regionalt. Förankringsarbetet för projektet påbörjades 1996 och projektet startades 1997 för att avslutas vid halvårsskiftet 2000.

Ett nytt projekt startades 2000 och är att betrakta som en fortsättning av tidigare nyföretagarprojekt. Ansatsen för det nya projektet är att vara ett stöd till kommunernas egna arbete med att stimulera entreprenörskap i ett vidare perspektiv. Projektet avslutas vid årsskiftet 2003/2004.

Om attityder och värderingar

Det entreprenöriella klimatet i länet har förbättrats. De skillnader som vi kan se när vi jämför resultaten från 1997, 1999 och från undersökningen 2001 är att klimatet successivt har förbättrats. Småföretagen uppfattades inte lika samhällsnyttiga 1999 jämfört med 1997 och resultatet är detsamma för undersökningarna som har gjorts 2001 och 2003. Företagarnas anseende har däremot förbättrats successivt sedan 1997. En tänkbar tolkning är att den allmänna uppfattningen i länet är, att företags samhällsnytta är likställt med att de anställer personer och inte enbart stannar vid att vara soloföretagare. De flesta som startar ett företag idag har liten ambition att vilja växa i den meningen att de anställer arbetskraft. Bakom en sådan tolkning döljer sig grundläggande politiska värderingar. Vi tolkar det som att bruksandan fortfarande håller i sig.

Om företagarpotentialen

Svarspersonerna 2003 kan i större omfattning än vid undersökningstillfället 2001 tänka sig att vara företagare inom en treårsperiod, nämligen med 5 procentenheters ökning jämfört med 3 procentenheters ökning 2001 och 2 procentenheters ökning 1999.

Om svarspersonerna 2003

Målgruppen för attitydundersökningen är den arbetsföra befolkningen 18 – 55 år i länet. Totalt har 1011 invånare besvarat enkäten. 15% bor i inlandet, 52% är män och det är en någorlunda jämn fördelning mellan åldersgrupperna 18-25 år, 26-35 år, 36-45 år och 46-55 år.

Bakgrund

I mitten av förra århundradet spådde ekonomerna att stora företag skulle komma att dominera. Storlek var nödvändigt för att uppnå skalfördelar, för att exploatera utländska marknader och för att hålla jämna steg med regleringar och nya tekniska möjligheter. På 1960- och 1970- talen dominerade verkligen stora bolag ekonomin. Sedan började trenden vända och antalet företagsägare i OECD-länderna ökade mellan 1972 och 1998. Vidare kan vi se en utveckling att, när företagen globaliseras flyttas ägandet, beslutsfattandet och utvecklingen också utanför regionens och landets gränser.

Det är i allt större utsträckning i nya och små företag, snarare än i stora, som nya arbetstillfällena uppstår

Regioner med många småföretag genererar fler nya företag och länder som uppvisar en större ökning av entreprenörsverksamheten tenderar att uppvisa större följande minskningar av arbetslösheten. Entreprenörskap kan även bidra till att främja social och ekonomisk sammanhållning i regioner som släpar efter utvecklingsmässigt, till att stimulera ekonomisk verksamhet och skapande av arbetstillfällena eller till att integrera arbetslösa eller mindre gynnade människor i arbetslivet. För några, som inte kan finna ett vanligt arbete som de är nöjda med, kan valet att bli entreprenör helt eller delvis bottna i ekonomiskt nödtvång. Entreprenörskap kan ge dem utsikter att skapa sig en bättre ställning.

Tillfredsställelsen i arbetet bland entreprenörer är större än bland anställda

I en undersökning uppgav 33 procent av egenföretagarna utan anställda och så många som 45 procent av egenföretagarna med anställda att de var mycket nöjda med sina arbetsvillkor, mot endast 27 procent av de anställda. (Källa: *Third European survey on working conditions, 2000*)

I Sverige har vi relativt sett få entreprenörer

Det finns en mängd undersökningar vilka alla entydigt visar att Sverige relativt sett har få individer som håller på att starta företag. Samtidigt finns det ett stort intresse hos individer att vilja starta företag. Enligt Europabarometerundersökningen föredrar européer att vara anställda framför att vara egenföretagare. Jämfört med EU-genomsnittet på 45 procent skulle så många som 67 procent av medborgarna i Förenta staterna föredra att vara egenföretagare. I Västernorrland var motsvarande resultat 35 procent (Källa: *Entreprenörsandan i Västernorrland, 2001*)

I fråga om medverkan i nya entreprenörsinitiativ gav Europabarometerundersökningen vid handen att 4,5 procent av EU:s medborgare just nu vidtar åtgärder för att starta ett företag eller har etablerat eller övertagit ett företag under de senaste tre åren. Siffran för Förenta staterna är 13 procent och för Sverige 2 procent. (Källa: *Global Entrepreneurship Monitor, 2000*)

Entreprenörskap bör främjas allmänt

Särskilt fokus bör sättas på kvinnor och andra underrepresenterade grupper. Andelen kvinnor som är egenföretagare sträcker sig från 16 procent i Irland till 40 procent i Portugal. I Västernorrland är 30 procent kvinnor bland de som startar nya företag (2002 års siffror).

Etniska minoriteter visar prov på gott entreprenörssinne och ännu större förmåga. Befintliga stödtjänster för företag förefaller motsvara deras speciella behov mindre bra. I Västernorrland var andelen nystartare med invandrarbakgrund 10 procent, år 2002.

Sverige har en åldrande befolkning

Vi får på sikt relativt allt fler äldre personer. Därför krävs insatser som även kan öka intresset hos den äldre generationen att starta företag. I Västernorrland var andelen, över 55 år, runt 20 procent av de som startade företag åren 2001 och 2002. Och motsvarande värde för de som var över 60 år var 7 procent.

Utbildningens roll

Utbildningen bör bidra till att uppmuntra företagande genom att främja rätt tänkesätt, medvetenhet om karriärmöjligheter som entreprenör samt färdigheter. Skolan dominerar fortfarande av att skola in eleverna i löntagarroller, istället för att stimulera entreprenörsandan. Löntagarmentaliteten är ett hinder mot entreprenörskap och företagsamhet. Det är viktigt hur lärarna arbetar. Att de fungerar som förebilder för eleverna och pedagogiken är avgörande.

Det är viktigt att få till en tydligare koppling mellan skola, samhälle och näringsliv, att utbildningen utgår från det verkliga livet. Utbildningen kan stödja utvecklandet av den medvetenhet och de färdigheter som behövs för att utveckla det tänkesätt och de färdigheter som krävs för företagande, genom att utbildning i entreprenörskap blir en del av skolans läroplan, få entreprenörer till klassrummen, lärlingskap för studerande som ger möjligheter att arbeta med erfarna entreprenörer och mer entreprenörutbildning vid universitet. Inom lärarutbildningen bör lärarna få insikt och kunskap om de färdigheter och den inställning som krävs för företagande, men även om hur de kan tillämpa denna erfarenhet i undervisningen om företagsamhet i sina skolor.

Tillväxtavtalet 1999

Tillväxtavtalet för Västernorrlands län 1999 baserades på de arbeten som redan inletts och där lades bl a vikt vid att företagsamhet måste stimuleras från dagis, genom hela skolgången och vidare i vuxenvärlden. Andra syften i tillväxtavtalet är att bedriva utvecklingsarbete kring företagsamhet i utbildningar från förskola/grundskola till högskola för att stimulera entreprenörskap och företagsamhet. I Tillväxtavtalet betonas att effekterna av arbetet måste ses med ett långsiktigt perspektiv och att det är viktigt med en uthållig och långsiktig finansiering. I innehållet märks:

- En-ingångs-plats i varje kommun. En mötesplats där nyföretagare kan få hjälp med att utveckla sin affärsidé samt möta andra företagare. Alla aktörer som arbetar med näringslivsutveckling är samlade under ett tak.
- Nätverk skola-näringsliv. För ömsesidiga kontakter och att tidigt ge skolan insikter om företagandets villkor.
- Lärarfortbildning i avseende företagsamhet/entreprenörskap.
- Företagsamhet i skolan.

Vision 2005 med perspektiv mot 2010

I länets Vision 2005 med perspektiv mot år 2010 poängteras behovet av att stimulera de egna initiativen, entreprenörskap och småskaligt företagande samt en satsning och fokusering på utvecklingsbara kluster.

Beskrivning av nyföretagarprojektet

Mellan åren 1989 och 1996 minskades länets arbetstillfällen med 17,8 %. Ett stort arbete inleddes i Västernorrland för att öka tillväxten. Ett av dessa arbeten var ett nyföretagarprogram som togs fram i partnerskap med regionala och lokala aktörer och som startade 1997. Syftet med programmet var just att förändra attityder till företagande i en positiv riktning och att stimulera nyföretagandet genom att i samverkan kraftsamla lokalt och regionalt. Att arbeta med att stimulera nyföretagande och företagsamhet är ett arbete som kräver uthållighet och långsiktighet av beslutsfattare på lokal, regional och nationell nivå. Projekten i Västernorrlands län har betraktats ur detta perspektiv.

Målet för samarbetet inom detta område var att skapa förutsättningar för ett uthålligt och differentierat näringsliv genom att samarbeta regionalt och lokalt, dvs från regionen stödja kommunerna i deras arbete med att stimulera entreprenörskap i ett vidare perspektiv. Med detta menas att stimulera företagsamhet hos våra barn och ungdomar, nyföretagande och företagsutveckling. Samordnade och kontaktskapande aktiviteter har genomförts, erfarenhetsutbyte, mm i samverkan med de kommunala aktörerna och regionala aktörerna. Samarbete har också gjorts med andra regioner såväl nationellt som internationellt (NUTEK m fl.)

Ambitionen och det övergripande målet var att få igång en process och ett samarbete såväl lokalt som regionalt för att stimulera entreprenörskap. Arbetet har fortlöpande utvärderats för att få en uppfattning om entreprenörsandan utvecklats i en positiv riktning.

Den första undersökningen gjordes redan 1997, dvs i samband med att arbetet i länet påbörjades. Sedan har den upprepats vartannat år för att kunna följa utvecklingen och förändringen i länet.

Det primära målet med verksamheten har varit att få fler nya företag och nya företagare i länet. Ett annat mål är att bidra till en positiv förändring av attityderna till företagande. De företag som etableras skall stimuleras till att bli livskraftiga. Affärsidéerna skall utvecklas för att man skall få högre lönsamhet i varje idé och snabbare tillväxt i företagen.

Det lokala perspektivet och förutsättningarna har varit utgångspunkt i detta arbete liksom tillvaratagandet av människors kreativitet och entreprenörsförmåga.

Samtliga kommuner i länet har tagit fram egna program och projekt för att stimulera entreprenörskap och nyföretagande. Projekten är finansierade med egna kommunala medel samt medel från länsstyrelsen, arbetsförmedlingen, EG:s strukturfonder, mål 1 och ALMI Företagspartner Västernorrland.

Länsstyrelsens projekt *"Nyföretagande och entreprenörskap i Västernorrland"* har, som ovan beskrivits, syftat till att stödja de kommunala insatserna, för att stimulera nyföretagande och entreprenörskap i ett vidare perspektiv, dvs stimulera företagsamhet hos våra barn och ungdomar, stimulera nyföretagande och företagsutveckling. Projektet har varit finansierat av länsstyrelsen, länsarbetsnämnden, NUTEK, ALMI Företagspartner Västernorrland samt EG:s regionala fond, mål 1.

Vidare har syftet varit att befrämja samarbetsformationerna lokalt och regionalt samt initiera nya projekt och arbetsmetoder för att öka nyföretagandet och förbättra entreprenörsandan i länet. Projektet har också verkat för ökad internationalisering av de lokala verksamheterna samt följt upp och utvärderat aktiviteterna.

Om nyföretagandet och företagande i länet

Nyföretagande kan mätas på olika sätt.

- Antal nyregistrerade företag hos Patent- och Registreringsverket (PRV)
- Antal nyregistrerade F-skatt-, F/A skattsedlar hos skattemyndigheten (RSV)
- Antal nyaktiverade företag hos PRV och RSV, dvs inkluderar de som har varit vilande och som momsregistrerar sig igen.
- Antal nya företag uppgifter från SCB/ITPS, exkluderar ombildningar, jord- och skogsföretag.
- Antal nya företag enligt Svenskt Näringslivs bedömningar.
- Antal nya företag enligt Jobs & Societys bedömningar, exkluderar ekonomiska föreningar (Diagram nr 1).

Som vi kan se ovan är definition av nyföretagare komplex. Nyföretagande kan betraktas som enbart helt nystartade företag eller företag som återupptagits efter att ha varit vilande i minst två år. Nyföretagande kan även inkludera de företag som nyregistrerats eller nyaktiverats pga ägarbyte, ändring av företagsform eller företagsombildning. Den statistik som presenteras i olika sammanhang grundar sig på PRV:s statistik, dvs de företag som registreras hos PRV. Västernorrland har, enligt denna statistik, under flera år haft ett lägre nyföretagande än rikssnittet, dock kan vi se en positiv utveckling under 2002.

De som enbart väljer att registrera en F- eller F/A skattsedel kommer inte med i denna statistik. Det vi har varit intresserade av att undersöka är om intresset, för att försörja sig som företagare, har ökat under de år som projektet har verkat. Därför har vi jämfört hur många personer som har registrerat en skattsedel med hur många som registrerat sitt företag hos PRV. Vid denna jämförelse mellan de som registrerar sig hos PRV och antal nya F- och F/A skattsedlar finner vi nära 30% fler nya företagare i länet. I riket är skillnaden enbart något mer än 20% (Diagram nr 2).

Vi drar den slutsatsen att det är mer vanligt i vårt län att välja bort en registrering hos PRV eftersom den inte heller är nödvändig eller ett krav för att få bedriva näringsverksamhet. Skattemyndigheten informerar dessutom om detta. Därför är det detta sätt vi använder när vi mäter nyföretagandet i länet, vi kompletterar PRV:s uppgifter med de från skattemyndigheten. Då får vi fram att vi har fått runt 1200 nya företagare om året och att kvinnorna utgör ca 30% av de nystartade företagen, 10% har invandrabakgrund och något fler än en femtedel är under 30 år (Diagram nr 3 - Diagram nr 7).

Vid en jämförelse, mellan hur många starta eget bidrag som beviljats i relation till hur många nya företagare som registrerat en skattsedel, låg det på 46 procent 2001 för att öka till 52 procent 2002. Under det första halvåret 2003 har den trenden vänt troligen beroende på att arbetsförmedlingarna har fått omfattande sparkrav på sig (Diagram nr 8).

Här kan vi också jämföra utfallet om beviljade starta eget bidrag ställs i förhållande till antal nya företagare över en längre tidsperiod. Då ser vi att det låg runt 40 procent före 2001 (Diagram nr 9).

Överlevnadsgraden bland länets nystartade företag är ungefär på samma nivå som den för riket. Andelen företag som startats år 1998 och fanns kvar år 2001 är för länet 54 procent jämfört med rikets 55 procent.

Antal arbetsställen/folkmängd visar att det i inlandskommunerna är mer "företagstätt" än vad det är i kusten och vi ser också basnäringarnas influens i detta mått vad avser resultatet i Sundsvall och Timrå (Diagram nr 10).

Resultat av undersökningen 2003

Utbildningsnivå

Svarspersonernas utbildningsprofil stämmer överens med den bild som finns för länet, nämligen att den är något lägre än riksgenomsnittet. 13 % har svarat att deras högsta utbildning är grund- eller folkskola. Färre än 30% har eftergymnasial utbildning.

Huvudsaklig sysselsättning

De flesta av svarspersonerna har svarat att de yrkesarbetar och så var också fallet vid de tidigare undersökningstillfällena 1997, 1999 och 2001.

Enbart 3% har svarat att de är arbetslösa och det är en andel som har sjunkit successivt sedan 1997. 5% har svarat att de är företagare och 8% studerar.

De som tror att de är företagare om tre år (företagarpotentialen)

10% av svarspersonerna har svarat att de är företagare idag. Svarspersonerna har också fått svara på vad de tror att de gör om tre år och då finner vi en ökning med 5 procentenheter jämfört med vad deras huvudsakliga sysselsättning är idag. Denna grupp har specialgranskats. 35 % är kvinnor och 65% är män.

När vi gör en uppdelning på åldersgrupperna visar det sig att den bästa potentialen finns bland 18 - 35 åringarna, en potential på 6 procentenheter (Diagram nr 11- Diagram nr 13).

Enbart 3% av de som tror att de är företagare om tre år är arbetslösa idag och det är ett värde som har sjunkit vid varje undersökningstillfälle. Från 11% 1997 till 6% 1999 och 2001 var det 4% som var arbetssökande (Diagram nr 14).

Nära förebilder

De allra flesta har nära förebilder som är företagare. De som tror att de är företagare inom en treårsperiod och de som är företagare, har procentuellt fler nära förebilder i sin omgivning jämfört med de som inte har några företagarambitioner. Den grupp av svarspersonerna i länet som har svarat att de inte har några nära förebilder i sin närmaste omgivning domineras av de som saknar arbete. Männerna har i något större utsträckning nära förebilder jämfört med kvinnorna. Samma resultat har varit konstant genom åren (Diagram nr 15).

Var söker de hjälp

Svarspersonerna skulle i första hand vända sig till vänner och släktingar om de funderade på att starta företag. Arbetsförmedlingen, bankerna och kommunernas näringslivskontor kommer på god andra plats. Arbetsförmedlingen är mest känd i Örn-sköldsvik och Timrå medan kommunens näringslivskontor är mest känt i Ånge och Kramfors

Uppdelat på vad de gör idag, så är det de som saknar arbete som söker upp arbetsförmedlingen. Banken är den organisation som företagarna tänker på i första hand. Företagarna nyttjar också revisorn i större utsträckning än de andra grupperna gör. De yrkesarbetande är den grupp som nyttjar kommunens näringslivskontor mer än de andra grupperna.

Männerna dominerar den grupp som vänder sig till banken medan kvinnorna, förutom till arbetsförmedlingen också vänder sig till näringslivskontoren

(Diagram nr 16 – Diagram nr 18).

Fritt val av försörjningssätt

Vi har också frågat hur de skulle vilja försörja sig om de fritt fick välja och hur de skulle vilja att deras barn skall försörja sig. 50% skulle vilja försörja sig som hel- eller deltidsföretagare.

Detta är en kraftig ökning jämfört med 2001 då det var 35% som valde de alternativen. Männerna väljer detta försörjningssätt i större utsträckning än vad kvinnorna gör.

Bland kommunerna är det Sollefteå och Ånge som ligger i topp. Bland 18-25 åringarna är det 53% som har valt detta försörjningssätt. Något färre ser gärna att deras barn blir företagare (Diagram nr 19 – Diagram nr 21).

De som fritt skulle välja att försörja sig som företagare och de som gärna ser att deras barn väljer företagande som försörjningssätt, har bättre tillgång till nära förebilder, än de som väljer anställning som försörjningssätt för sig själva och sina barn.

Företagarna som grupp

5 % har svarat att de är företagare idag. Av denna grupp var 28% kvinnor i denna undersökning. 1999 var det 35% kvinnor och utfallet för 2001 var 25% kvinnor.

En femtedel av kvinnorna bedriver sina företag på deltid medan motsvarande utfall för männen är en tiondel.

Tillväxtviljan är något lägre 2003 jämfört 2001. Kvinnorna är mer intresserade av att deras företag skall växa jämfört männen och det är i Örnsköldsvik som vi finner den största tillväxtviljan. Och de som har en högre utbildning är mer tillväxtbenägna.

Vad krävs för att utveckla företaget

På frågan om vad som krävs för att de skall kunna utveckla sina företag svarade de att de har behov av att "hitta nya marknader", att de behöver "mer rörelsekapital" och att de behöver medel till att klara "investeringsbehov". Av resultatet kan utläsas att behov av kapital är större i inlandet jämfört med förhållandet i kusten och så är det även för männen jämfört med kvinnorna.

Behov av kompetensutveckling

Den kompetensutveckling som de bedömer att de är i behov av är följdriktigt inom "marknadsföringsområdet" samt "bokföring" och "personlig försäljning". Vidare har svarsalternativet "annat" också valts av många. Bakom detta alternativ finner vi: *"behov av IT-kunnande, bransch- och företagsspecifika utbildningar samt språk."*

Kunskap om var kommun- och länsmedborgarna kan vända sig för att få hjälp

Mer än hälften av svarspersonerna känner till projekt för att hjälpa de som vill starta företag och för att stimulera företagande. Den största kännedomen finns i Örnsköldsvik och Ånge samt Kramfors där fler än 60% har svarat att de känner till projekt. Den kraftigaste ökningen, jämfört med 1997, av andelen som känner till projekt finner vi i Kramfors. Kvinnorna har större kännedom om projekt jämfört med männen. Företagarna är den grupp som har den största kännedomen och ungdomarna den sämsta kännedomen om projekt. De som har svarat att de har högskola/universitet med examen som högsta utbildning har den största kännedomen om projekt. Samma resultat fann vi 2001.

De projekt som de känner till är främst "information", "rådgivning" och "utbildningar". Det är företagarna som grupp som har varit duktigast på att delta i projekten och det är också relativt fler som har nyttjat utbudet av projekt i inlandet jämfört med kusten (Diagram nr 22 –Diagram nr 25).

Den hjälp som svarspersonerna främst känner till är starta eget bidrag och rådgivning och utbildningar. Respondenterna har också fått svara på vilka projekt som de har nyttjat. Nära 90% känner till starta eget bidrag och de som är arbetslösa har nyttjat den hjälpen mest av grupperna. Företagarna, de som tror att de är företagare om tre år och de som gärna skulle vilja försörja sig som företagare, är de grupper som har nyttjat rådgivning och starta eget bidrag mest och männen något mer än kvinnorna (Diagram nr 26 – Diagram nr 27).

Vi har ju också tidigare visat att runt 40 procent av nyföretagarna har beviljats starta eget bidrag och här finns en överensstämmelse på den nivån, nära 40 procent av företagarna i denna undersökning har nyttjat starta eget bidrag.

Konkreta förslag

26% har konkreta förslag på hur företagande kan stimuleras och företagarna är den grupp som har flest förslag. Vanliga svar är: *"Man måste börja redan i skolan. Det vore bra att kunna gå till ett ställe och få hjälp med allt. Förenkla byråkratin. Generösare villkor för starta eget bidrag. Utbildningar och informationer. Mentorverksamhet. Avknoppning. Uppföljning. Skapa mötesplatser. Mer information i massmedia. Göra kapital tillgängligt. Hjälpa till med lokaler."*

Ovan beskrivna förslag är ungefär desamma som svarspersonerna hade 1997, 1999 och 2001 på samma frågeställning.

Flyttningsbenägenheten

83% tror att de bor kvar där de bor nu inom en treårsperiod och på tio års sikt har det sjunkit till 69%. Det är något fler kvinnor som tror att de om tre år bor i samma kommun som nu, jämfört med vad männen tror och det är 36-45 åringarna minst flyttningsbenägna.

Ånge och Örnsköldsvik är de mest populära kommunerna och man vill bo där för att man trivs.

Ungdomarna är den grupp som är mest benägen att flytta från hemkommunen och de tror att de främst flyttar till ett annat län. Dock kan vi skönja att det inom en tioårsperiod finns en vilja att flytta hem igen.

Uppfattning om skolprojekt

En majoritet tycker att det är skolans uppgift att förmedla kunnande om företagande och småföretags villkor. I Kramfors och Sollefteå är man mest positiv och männen något mer positiva jämfört med kvinnorna. Som grupp är det företagarna som är mest positiva till skolans uppgift i detta syfte.

De allra flesta tycker att det räcker att man börjar med detta i skolan under högstadiet och gymnasiet. Som grupp är det företagarna som i störst utsträckning tycker att man skall börja redan i tidig ålder (Diagram nr 28).

Uppfattning om svårigheten att driva ett företag i den egna kommunen

Två frågeställningar rör detta frågeområde. Den ena är om det är lätt eller svårt att driva ett företag i den egna kommunen och den andra är hur det är i jämförelse med andra kommuner i Sverige. Nära 35 procent i länet tycker att det verkar lätt att driva företag och enbart 4 procent tycker att det verkar mycket svårare att driva företag i den egna kommunen jämfört andra kommuner i Sverige. Sundsvall, Timrå och Örnsköldsvik verkar enligt svaren på dessa frågor ha det bästa företagarklimatet (Diagram nr 29 – Diagram nr 30).

Grundläggande värderingar

Vi kan med stor glädje konstatera att det entreprenöriella klimatet i länet har ökat. När vi jämför värdena från 1997, 1999 och 2001 med de värden vi fått för 2003 finner vi att de kulturella förutsättningarna för entreprenörskap har stadigt förbättrats.

Behov av autonomi och acceptans av kapitalism är de två variabler som enligt andra undersökningar visar bäst överensstämmelse med faktiskt nyföretagande och att förändringsvilja, prestationsmotiv och jante-mentalitet också påverkar nyföretagandets nivå.

Nedan beskrivs utfallet för varje variabel i vår attitydundersökning.

Förändringsviljan

Förändringsviljan har ökat från 1997 till årets undersökning. I årets undersökning finner vi att åldersgruppen 36-45 år är mest förändringsbenägen av de fyra åldersgrupperna och att kvinnorna också är de som är mest positiva till förändringar. Vidare är förändringsbenägenheten störst i Sundsvall. 1997 var det i Härnösand som svarspersonerna var mest förändringsbenägna.

Autonomi

Graden av autonomi har också ökat för länet som helhet. 46-55 åringarna har det största behovet av självständighet och så är det också för företagen. Svarspersonerna i Härnösand har det största behovet av självständighet och så är det även för männen jämfört med kvinnorna. 1997 var det svarspersonerna i Sundsvall som hade det största behovet av självständighet.

Jante-mentaliteten

Resultatet för länet som helhet visar att jante-mentaliteten stadigt har minskat sedan 1997. Jante-mentaliteten är minst i Sundsvall och 18-25 åringarna är mest jante-benägna av de fyra åldersgrupperna. Männen är också mer jante-benägna än kvinnorna och så är fallet också bland de som saknar arbete. 1997 var det svarspersonerna i Timrå som var mest jante-benägna.

Acceptans av kapitalism

Förståelsen för marknadsekonomin har stadigt förbättrats sedan 1997. Det gäller för såväl kust som inland. Den största förståelsen har man i Sundsvall tätt följt av Kramfors och Härnösand och männen har det i större utsträckning än kvinnorna. Företagarna har den bästa acceptansen av kapitalism och så är också fallet för 26-35 åringarna. Även 1997 var det i Sundsvall som svarspersonerna hade den största förståelsen.

Entreprenörsvärdeindex (de för entreprenörskap gynnsamma värderingarna)

De kulturella förutsättningarna för entreprenörskap i länet har förbättrats sedan 1997. Det kan vara på sin plats att beskriva hur indexet är konstruerat. Det är ett summerat index för ett antal påståenden, som har ett bevisat samband med entreprenörskap. Det är 36-45 åringarna som visar på de högsta värdena i denna variabel och så är också fallet för företagen som grupp medan de som saknar arbete har de lägsta värdena. De kulturella förutsättningarna för entreprenörskap är bäst i Sundsvall och männen är mer entreprenöriella än kvinnorna. 1997 var det i Sundsvall som de bästa förutsättningarna för entreprenörskap fanns. Den bästa utvecklingen kan vi dock se i Härnösand och Örnsköldsvik, vad gäller detta värde.

Uppfattningar om företagare och företagande

Småföretagen uppfattades inte lika samhällsnyttiga 1999 jämfört med 1997 och den tendensen håller i sig enligt denna undersökning men anseendet har ökat.

Samhällsnytta

Här kan vi konstatera att förståelsen av företagens samhällsnytta har sjunkit successivt från 1997 till 1999 och 2001. Resultatet från denna undersökning är ungefär detsamma som det från 2001. 36-55 åringarna har de högsta värdena och så är också fallet för de som yrkesarbetar. Det är i Örnsköldsvik som företagen uppfattas som mest samhällsnyttiga och av männens uppfattning om företagens samhällsnytta är något bättre jämfört med kvinnorna. Så var även resultatet 1997.

Samhälleligt anseende

Småföretagarnas anseende har förbättrats sedan 1997. Det bästa anseendet har företagen bland 18-25 åringarna och bland de yrkesarbetande. Företagarna själva har det lägsta värdet på denna variabel. Vi kan också utläsa av resultatet att de har ett bättre anseende bland männen jämfört med kvinnorna. Det bästa anseendet har företagen i Örnsköldsvik. Samma resultat såg vi 1997.

Slutsatser och reflektioner

Entreprenörskultur

Västernorrland har traditionellt präglats av brukskultur, med tyngdpunkt på stora, kapitalstarka företag som kontinuerligt rationaliseras och strukturförändras. För tillväxt och sysselsättning krävs ett fortlöpande tillskott av nya företag. En av förutsättningarna till att nyföretagandet ökar anses vara att den entreprenöriella kulturen förbättras. En entreprenörskultur kännetecknas bl a av de personliga egenskaper som människor har. Dessa kan beskrivas som att de tar initiativ och gillar att ta ansvar, att de är öppna och mottagliga för nya idéer, att de är nyfikna och vågar bryta mönster, att de är uthålliga och har gott självförtroende och att de är måna om goda relationer till sin omvärld. På sikt handlar det om att påverka attityder till företagande och företagare redan i skolan för att på så sätt stimulera till att fler företag startas och växer. Det handlar om att förmå fler personer än idag att se företagande som ett självklart alternativ till anställning. Det handlar om att vara tillgänglig, ta hand om, stödja och stimulera de som är entreprenanta.

För att skapa goda förutsättningar för företagsamhet finns ett antal kritiska faktorer som att ha god tillgång på kapital, kompetens och goda villkor för nyföretagande samt företagervänlig politik på alla nivåer - nationellt, regionalt och lokalt.

Entreprenörskapspolitik

Slutligen så krävs det ett samordnat synsätt på entreprenörskap på grund av dess övergripande natur. Politiken bör omfatta alla inverkande faktorer inom relevanta politikområden, så att de kan verka på ett ömsesidigt förstärkande sätt.

Många länder och ekonomier omprioriterar sina resurser från traditionell småföretagspolitik mot mer renodlad entreprenörskapspolitik. Dessa typer av insatser prioriteras även i officiella dokument från EU och OECD.

Det handlar om att komplettera småföretagspolitik med entreprenörskapspolitik:

- Från att försöka lösa problem i befintliga företag till att skapa fler möjligheter för individer att bli entreprenörer
- Skapa rätt miljö (utbildning, tillgång till resurser/stöd, avregleringar)
- Fokusera på specifika målgrupper
- Att utveckla ett horisontellt/tvärsektoriellt synsätt på alla nivåer

Bakgrundsvariabler

Utifrån att de bakgrundsvariabler, som vi har undersökt för svarspersonerna i denna utvärdering, i stort sett är desamma som för befolkningen i länet, anser vi att de specifika frågeställningar som berör attityder till företagande och uppfattning om småföretagens roll, likväl som företagarpotentialen, går att generalisera till att gälla för länet som helhet.

Entreprenörsandan

Entreprenörsandan i länet har, under de år som nyföretagarprogrammet bedrivits, utvecklats i en positiv riktning. De kulturella förutsättningarna för entreprenörskap har förbättrats på ett märkbart sätt, men bruksandan lever fortfarande kvar. Och det har vi uttolkat av att uppfattningen om företagets samhällsnytta successivt har sjunkit under åren medan företagets anseende har ökat. Vi tolkar det som att svarspersonerna tycker att de som startar företag är duktiga människor men företag är samhällsnyttiga om de växer och anställer folk. 70 procent av våra företagare är soloföretagare.

Skolans roll

Det finns idag en tydlig ambition att involvera skolan i den lokala och regionala näringslivsutvecklingen. Den svårighet som finns i detta arbete ligger i det sektorsuppdelade tänkandet såväl lokalt som regionalt och även på nationell nivå. Vidare finns det ett antal projekt lokalt och regionalt, vars syfte är att utveckla entreprenörskap och stimulera företagande för olika grupper i samhället, som invandrare, kvinnor, landsbygdsbefolkning, ungdomar etc.

Samarbete

Att överbygga, designa samt driva igenom arbetsmetoder och –modeller, som handlar om att stimulera entreprenörskap i ett vidare perspektiv samt få en samsyn och samarbete mellan projektägare lokalt och regionalt blir de kommande årens uppgift.

Företagarpotential och nyföretagande

Vi har visat att med 5 procentenheters ökning kan svarspersonerna 2003 tänka sig att vara företagare inom en treårsperiod. Vi har under de två senaste åren haft en kraftig ökning av nyföretagandet i länet och jämfört med andra län placerat oss i topp. Trenden under 2003 är att vi kommer att ligga över det resultat som vi uppnådde 2002 och detta trots att arbetsförmedlingarna har dragit ner på sin nivå av beviljade starta eget bidrag.

Nyföretagandet i länet var under 2002 runt 1200 företag, inklusive de som enbart registrerat en skattsedel och strax under hälften hade blivit beviljad Starta eget bidrag. Det finns med andra ord en stor grupp företagarpotentialen, som vi borde försöka nå med de resurser som vi tillsammans har i länet och även "trimma" de verktyg som vi arbetar med så att tillgängligheten till resurserna blir större.

Samhällets resurser och vad behövs

Fortfarande är det så att det mesta och de flesta av samhällets resurser för att stimulera entreprenörskap och nyföretagande är riktade till de som saknar arbete. Denna grupp utgör enbart en liten del av den företagarpotential som vi har funnit i undersökningen. Vi har visat att det finns en stor potential bland de som arbetar och studerar, totalt närmare 40%. Det är därför ytterst värdefullt att kommunerna fortsätter att arbeta med att försöka nå även denna grupp.

Det handlar om att göra aktiviteter som information, utbildning och rådgivning lättillgängliga även för dessa entreprenörsämnen. Det handlar om att utveckla arbetsmetoder och –verktyg så att vi får en större flexibilitet av utbudet.

I arbetet med att ta hand om, stimulera och stödja de personer som har en vilja att försörja sig av egen kraft, är det viktigt att tänka på att tillgång till nära förebilder har ett starkt samband med företagarambitioner. De rådgivare och andra som arbetar med att stimulera och hjälpa de som funderar på att försörja sig som företagare, bör lägga än mer kraft åt att hjälpa dessa människor att komma till insikt om de har de nödvändiga förutsättningarna samt hjälpa dem med att ställa frågorna: Hur ser nätverket ut? Finns förebilderna? Finns branschkunskandet? Ställer familjen upp? etc. Att skapa kreativa mötesplatser för att befrämja nätverk och synliggöra företagare på ett positivt sätt kan också vara ett sätt att underlätta och förbättra för dessa personer. Vi kan utläsa av resultatet att en del grupper behöver hjälp med att utveckla sina professionella nätverk.

Svarspersonerna menar att det vore bra om det fanns ett gemensamt ställe som de kunde gå till för att söka den hjälp de behöver, dvs det finns ett önskemål om att de aktörer som arbetar med att stimulera nyföretagande skulle finnas i gemensamma lokaler.

Om de fritt fick välja

50 % har svarat att de gärna skulle försörja sig som företagare om de fritt fick välja. Det är en kraftig ökning sedan förra undersökningen och Västernorrland ligger därmed strax över nivån för EU-genomsnittet. Vi har också tolkat resultatet som att attityder till entreprenörskap är bra i Västernorrland men att bruksandan har ett grepp om invånarna. Här reflekterar vi över att det inte räcker med positiva attityder för att nyföretagandet skall öka, det behövs andra saker också för att människor skall vilja och våga ta steget till att försörja sig som företagare.

Problemområde

Av svaren i denna undersökning framkommer ett problemområde, nämligen behov av pengar. Bland de kommentarer som kommer fram på frågan, "*Har du några konkreta förslag på hur kommunen kan underlätta för företagarna och blivande företagare?*" beskrivs även behov av kapital som en angelägen fråga. Och med detta menas varken riskkapital eller riskvilligt kapital utan kort och gott behov av och tillgänglighet till basfinansiering, dvs vanliga banklån.

Det är ju också så, att om det inte finns tillgång till basfinansiering, kommer man heller inte i åtnjutande av ex.vis de regionala stöden eftersom de förutsätter att annan finansiering är ordnad. Undersökningen antyder att det finns problem att finansiera nya företag. Invecklingsbara tillgångar som fastigheter och inventarier har låga belåningsvärden för bankkrediter i de mindre orterna och i glesbygden, vilket i sig leder till svårigheter för företagen att skaffa medel inte bara i startfasen, utan också vid expansion. 57% av företagarna har uttryckt en tillväxtvilja. Svårigheter att få tillgång till investeringskapital och rörelsekapital är en direkt tillväxthämmande faktor. Än svårare kommer det troligen att bli efter årsskiftet 2003-2004 eftersom leverantörer kommer att få en mer framskjuten roll vid konkurser och det är bankerna som får bjuda på det utrymmet. Större krav på personliga säkerheter gentemot banken blir troligen en konsekvens av detta.

Denna undersökning visar också att det finns en bra potential bland ungdomarna att vilja starta företag. För ungdomar är det än mer bekymmersamt, vad gäller tillgång till kapital, eftersom de sällan har sparkapital som kan sättas in i företaget. Orsaken till denna avsaknad av kapital beror ofta på att de inte haft möjlighet att spara pengar pga studier eller avsaknad av arbete. I de fallen är det ofta föräldrar som går in och "borgar" för sina barns lån alternativt försöker de belåna sina fasta tillgångar för att hjälpa dem. Vi ser kapitalförsörjningsproblematiken som en ytterst angelägen fråga att lösa. God tillgång på kapital har en direkt effekt på nyföretagandet och förbättrad överlevnad samt på förmågan och viljan för befintliga företag att växa. Vi kan också konstatera att nivån på beviljade Starta eget bidrag från arbetsförmedlingarna varierar kraftigt mellan kommunerna i länet och på så sätt blir det ett ojämlikt stöd trots att alla arbetsförmedlingar följer samma regelverk. För att underlätta för de som startar företag på ett sätt som blir lika för alla oavsett om man har studerat, är under 20 år, varit arbetslös eller arbetat före starten föreslår vi att ett nytt statligt lån införs.

Bakgrund

Idag har många möjlighet att få Starta eget bidrag från arbetsförmedlingen i samband med start av näringsverksamhet. Stödet baseras på den inkomst som de har haft och om de varit ansluten till fack och A-kassa. Beloppet varierar mellan 223 kr till 730 kr per arbetsdag i månaden. I de fall som sökanden har studerat eller är under 20 år finns inte möjlighet att få detta stöd.

I Västernorrland beviljas ca 600 st starta eget bidrag per år och en uppskattning för hela landet torde vara ca 12000 st.

En mycket grov bedömning är att ca 720 milj. kr årligen betalas ut i Starta eget bidrag och till detta skall också adderas kostnader för utbildningsbidrag, utbildningar mm som är kopplade till Starta eget bidraget.

Starta eget bidraget når ca 50% av de som startar egen verksamhet och betraktas i mångas ögon som konkurrenssnedvridande.

Förslag

Slopa Starta eget bidraget och inför ett lån som har samma karaktär och uppbyggnad som de statliga studielånen.

De som vill starta ett företag får ansöka om ett lån för att klara sin egen försörjning under uppbyggnadstiden. Man får ansöka om ett halvår i taget och lånet skall vara kopplat till rådgivning och kompetensutveckling. Vid varje förnyad ansökan skall man, precis som studielånet är i sin karaktär, kunna uppvisa vilket resultat som man har uppnått under perioden och att man har följt den utvecklingsplan som är lagd.

Återbetalning kan baseras i procent på det resultat som man uppvisar ex.vis tre år efter start och drar man ner på sin verksamhet baseras återbetalningen på den lön, inkomst av tjänst , som man har i stället. Alltså samma upplägg som vi har på de statliga studielånen. En morot kan också läggas in ex.vis 20% av lånet avskrivs när man anställer sin första person , en anställning som varar minst ett år.

Med detta undanröjer vi risken för konkurrenssnedvridning. Alla får samma möjlighet vid start av företag eftersom lånet inte är beroende om du har varit arbetslös, varit med i A-kassa osv.

En ganska stor besparing görs också av statliga medel eftersom detta är ett lån som skall återbetalas, i stället för ett bidrag.